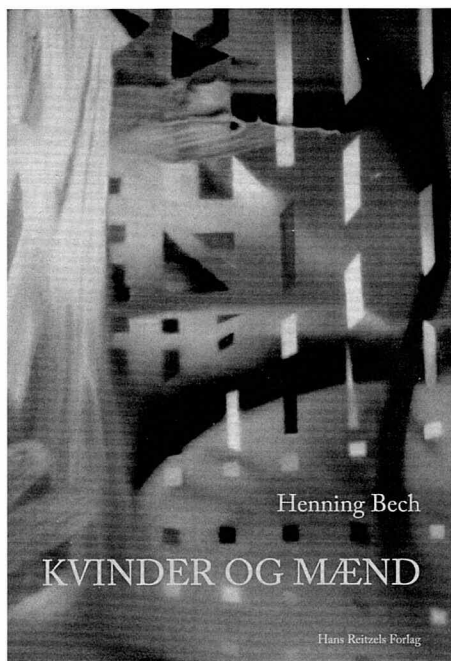

(Ingen virkelige) mænd og kvinder

Henning Bech:
Kvinder og mænd.
Hans Reitzels Forlag 2005.
386 sider, kr. 385,- .

Anmeldelse af Birger Steen Nielsen

Henning Bech udsendte sidste år bogen *Kvinder og mænd*. Det er en markant og besnærende enkel titel. Men, selvfølgelig, kan man måske sige sig selv hvis man blot har fulgt lidt med i hvad Bech har skrevet, mere drilsk end som så. Bogen handler sådan set ikke om kvinder og mænd. Men hvad så? Ja, det anslås allerede på første side. Mænd og kvinder, mandlighed og kvindelighed sættes straks i anførselstegn, og forfatteren spørger: "Skulle man i virkeligheden hellere skrotte disse gamle ord og begreber? Men hvad så med det der bliver tilbage? Hvis der da bliver noget tilbage?" Det er bogens ledespørgsmål, men ikke spørgsmål man uden videre skal forvente svar på. Det er ikke en bog der vil give – sådanne – svar. Projektet er et andet, nemlig at fremlægge og diskutere "forskellige grundlæggende 'fortællinger' om køn der alle har det til fælles at "de stiller spørgsmålstegn ved traditionelle opdelinger i hvad 'kvinder' er og bør være, og hvad 'mænd' er og bør være". Og føje flere til. En kritisk bog, altså? Måske. Det vender jeg tilbage til.

Bogen er delt op i tre store dele: "Klassisk feministiske fortællinger", "Flere fortællinger" og "Endnu flere fortællinger". Det signalerer en forskningsmæssig og kønspolitisk strategi. Perspektivet er at forholde sig kritisk diskuterende til eksisterende "fortællinger" om kønsforholdet (for nu at bruge et begreb der, som vi skal ske, godt nok ikke er i overensstemmelse med bogens perspektiv) uden nødvendigvis helt at afskrive dem, men også uden at sætte én anden "fortælling" i stedet. Det fremtræder åbent og pluralistisk: "Bogens del I og II præsenterer (..) en bred vifte af forskelligartede fortællinger om køn. Samtidig rejses spørgsmålet om det kunne være frugtbart med endnu flere fortællinger, som kunne hjælpe til med at afdække endnu flere sider og nuancer." Og det er så hvad Henning Bech gør i tredje

del hvor han præsenterer – sine egne – tre ”nye fortællinger”. Tusind blomster, mangfoldighed, altså. Jo, men med en stærkt polemisk tendens! Det er ikke blot flere fortællinger, men en *helt anden* fortælling der er bogens ærinde.

Men lad det samtidig være sagt: *Kvinder og mænd* er på sin vis en righoldig og på mange måder imponerende bog. Man bliver oplyst, der er noget at forholde sig til. Som en rundvisning i landskabet af positioner inden for kønsforskning er det lidt af en *tour de force*. Bech er vidende, omfattende belæst og skriver skarpt, ofte ironisk og samtidig for det meste let tilgængeligt og i en leg med forskellige genrer. Som jeg ser det, er bogen nærmest anlagt som en status over kønsforskningen – måske en slags ”afsluttende (u)videnskabeligt efterskrift” fra forfatterens hånd? Ikke alt er lige grundigt belyst, langt fra, men der er *meget* med. Så diskussionen må i høj grad dreje sig om *hvordan* det er med. Bogen udmærker sig også ved en refleksion over hvad videnskabelighed kan være, om ”videnskabelige fortællingers” særlige karakter og kvalitet, om tekstlighed, fortælleskemaer, stil, hermeneutik m.v. Det sætter høje standarder og målestokke for bogens egne analyser og fortællinger.

OPGØR MED FEMINISME

Bogens første og anden del er en kritisk rundvisning i den eksisterende kønsforsknings ”fortællinger”. Der gennemgås ”klassisk feministiske” fortællinger (del I) og en række ”postklassiske” modfortællinger (dekonstruktion, cyborg, queer m.v.) (del II). Henning Bech fremviser en eksplicit vilje til at differentiere og nuancere, det understreger han gang på gang. Den klassiske og postklassiske kønsforskning har til sammen ”åbnet for ganske nuancerede undersøgelser af det foreliggende og frugtbare perspektiver på det kommende.” Sådan skriver han. Men det er en vits, viser det sig når man læser sig ind i bogen. For det er et noget anderledes billede der efterhånden udkrystalliserer sig. Grundfiguren er et opgør med feministiske forståelsesformer. Klassisk feminisme er kendetegnet ved at tænke i dikotomi og hierarki, i udgangspunktet centreret om en undertrykkelsesfigur. Det kunne (måske) have en vis analytisk og (køns-)politisk kraft engang. I dag er det håbløst bagudrettet og gabende kedeligt. Bech skriver: ”Feminisme fremstår i offentligheden tit som et evindeligt kor af hylende sirener, hvis forskellige stemmer i den sidste ende blot aflirer en og samme melodunte.” Nå, ja, det

er jo så ikke Bech selv der siger at feminisme er sådan, han giver blot stemme til en ubestemt offentligheds oplevelse. Så han kan straks efter differentiere: der er jo mange variationer – så ”snarere end feminismens påklagede monotoni, er det klageråbene over den der fremstår som monotone.” Således kan han på én gang lade ”klageråbene” give genlyd i sin egen tekst (og levere skyts til dem) og samtidig forbeholde sig selv en mere ophøjet, nuancerende position. Det er en genkommende retorisk figur i bogen.

Men hvordan er det så med de postklassiske kønsfortællinger? Ja, de forholder sig jo også kritisk til dikotomifigurer og vel især til undertrykkelsesfiguren i den klassiske feminisme. Men det der angiveligt i sin egen selvforståelse ligger ”efter dikotomi og hierarki” viser sig i Bechs dissekerende læsninger alligevel at være en ”feminisme i sidste instans”. En karakteristisk sammenfattende overskrift lyder: ”Postklassiske tøjrs slag”. De slår sig i tøjret, men forbliver bundet til feminismens univers. Om Bechs analyser i de to indledende dele vil jeg sige, at de på mange måder er analytisk skarpe. Han har et røntgenblik for det han er ude efter: dikotomiske tænkeformer. Som sådan er det oplysende, om ikke overraskende læsning. Hermeneutik, imidlertid, i den enkle forstand at forsøge at læse sig ind i et andet meningsunivers indefra, er der ikke mange spor af selv om Bech proklamerer sin læsemåde som hermeneutisk. Og ind imellem er proportionerne mærkværdige, således i et afsnit om ”tørre tals tale” hvor han empirisk ved at inddrage alt hvad han kan komme i tanke om, stort og småt, forsøger at imødegå forestillinger om at der samfundsmæssigt stadig er tale om en grundlæggende manglende *ligestilling* mellem kønnene.

Eller imødegå og imødegå. Også her er Bech nemlig tvetydig og prøver at undgå positioner *han* kunne stilles til regnskab for. Han *problematiserer* kun, siger ikke at det *er* sådan. Her blot ét eksempel blandt en række fra hans diskussion af den statsministerielle *Betænkning om det fremtidige ligestillingsarbejde og dets organisering* (1999). I en kommentar til opgørelsen over (anmeldelsen af) voldtægter siger han: ”Heller ikke her er der nogen form for drøftelse af den mulighed at voldtægtsbeskyldninger kan bruges (jeg skriver *kan* bruges) af nogle kvinder som et våben mod mænd i interne eller institutionelle magtkampe, eller som en form for bortforklaring af handlinger som kvinden føler skyld

eller skam over at hun har foretaget." Så det altså ikke handler om voldtægt. Læg mærke til parentesen. Den forsøger at immunisere teksten mod kritik. Og det er en form der kommer igen og igen. Hvad selve overvejslen over voldtægtsbeskyldninger angår, hvem kan så sige at det *ikke* kan være tilfældet? Men *er* det tilfældet? Gælder det *nogle* tilfælde? Eller er det måske den hemmelige, men forbudte sandhed der ligger under den monotone klage over voldtægter? Det får vi ikke at vide. Men teksten efterlader et spor: Det er måske, nok, sådan.

Det er en ærgerlig form for kritisk diskussion fordi man som læser kan fristes til at afvise hele Bechs kritik pga. dens tendentiøse understrøm (med mindre man da identificerer sig med Bechs fortælleposition). Men der kan være gode grunde til at forholde sig kritisk til en "statsanerkendt feminisme", ikke så meget fordi den – som Henning Bech forsøger at skrive det frem – generelt, uretfærdigt, tager kvindernes parti, men fordi den banaliserer og dermed afradikaliserer kritikken af de samfundsmæssige kønsforhold, sådan at fx antallet af kvindelige ledere kan blive en indikator for (manglende) ligestilling. Og også teoretisk, vil jeg mene, kan der være mange grunde til at forholde sig kritisk til kønsforskningen med dens aktuelt nærmest hegemoniske forhandlingsteoretiske og konstruktivistiske modeller der reproducerer mainstreamsociologiens tab af samfunds- og subjektteoretiske refleksioner. Men hvad *det* angår, deler Bech selv perspektiv med denne tendens – samtidig med at han faktisk også leverer en skarp kritik af indre modsigelser i nogle af de mest prominente positioner inden for en sådan postmoderne kønsforskning, eksempelvis i en diskussion af Dorte Marie Søndergaards "Tegnet på kroppen".

PÆDOFILIPANIK OG MODERMAGT

Gennem diskussionerne af klassiske og postklassiske kønsfortællinger i bogens første to dele træder der således efterhånden et mere og mere tydeligt billede frem af en analytisk og kønspolitisk grundfigur. Det er et opgør med feminismen som tænkeform – og politisk strategi – det drejer sig om. Men *hvor* vidtgående denne kritik er anlagt, viser sig først tydeligt i bogens tredje del.

Indgangen er her – i den første af Henning Bechs egne "fortællinger" – en skarpt profileret diskussion af det han kalder "pædo Filipanikken" i Danmark (og andre steder). Jeg mener, at Bech har ret i at de kampagner der i massemedierne tilbagevendende iscenesættes omkring seksuelt

misbrug af børn, har karakter af et kulturelt symptom der i sig selv fordrer en kritisk analyse. Det har jo også været genstand for en offentlig diskussion bl.a. i relation til incest-sager, herhjemme bl.a. med markante indlæg af Christian Braad Thomsen. Men det er ikke blot "pædo Filipanikken" som bærer massehysteriens kendetegn, der må anskues i et sådant kulturkritisk perspektiv. Det gælder også for de faktiske seksuelle overgreb på børn, der ikke blot kan forstås som enkeltstående, uhorste forhold, men som tværtimod – uanset deres omfang (men isolerede tilfælde synes der ikke at være tale om), og uanset hvordan de formidlet gennem massemedierne indskrives i sådanne kampagner – ser ud til at stå i en systematisk sammenhæng med en (seksuel) hverdags-normalitet der passende kan betegnes med Freuds klassiske formulering om en "almen fornedrelse af kærlighedslivet". Uden den dimension kan man næppe heller forstå dynamikken og brændstoffet i de – som Bech rammende kalder dem – paniske kampagner, altså hvad det er der her dæmoniseres og forfølges. Men det skrives væk i Bechs analyse.

Hans ærinde er et andet. For ham handler det ikke om seksualitet og kærlighedsliv. *Hans* analyse af "kraften i pædo Filipanikken, styrken af skrækken og graden af monstrositet i dens forestillinger" er at der "i forholdet mellem kvinder og mænd ude og hjemme (gemmer sig noget) som er så tabuiseret at det slet ikke *kan* komme åbent til udtryk". Og dette skjulte viser sig at være – "modermagten". Eller rettere: den truede modermagt. "Måske", siger han, men dette "måske" er en retorisk figur, "måske er tabuet mod at tale om modermagtens sødme og kvinders ønske om at bevare den, et væsentligt element også i produktionen af pædo Filipanikken". Det handler om "kvindemagten og dens nydelser" der umiddelbart drejer sig om "adgangen til barnets krop", men derudover "også, og ikke mindst, (har) med mænd at gøre". Kvindemagtens genstand er nemlig "produktionen og distributionen af *intimitet*", og det er "hjemmet og dets ekstensioner i beboernes udflugter og i sjælens regioner (der) udgør sfæren for denne *intim magt*". Men kvindernes intimmagt er i dagens samfund – i takt med kvindernes stigende udearbejde – vanskelig at opretholde, og det er så kampen for at fastholde denne magt i forhold til mændene der er kernen i pædo Filipanikken der således viser sig hverken at have "så meget med seksualitet (eller) med børn" at gøre: "Snarere inkarnerer 'den pædo file' intimmagtens (berettigede) frygt for at tabe sig".

En bemærkelsesværdig analyse. For er der ikke noget om det med moderens magt og i det hele taget med kvindernes dominans i hjemmet – og i kulturen? Sikkert, men det er nu heller ikke så tabueret som Bech mener. Faktisk er en kritik af "feminiseringen" af samfundslivet nærmere en mainstream-figur i debatten i dag – fra Anne Knudsen over Lars-Henrik Schmidt til Anders Fogh Rasmussen, der alle bidrager til distributionen af en fortælling om en "kvindelig" kultur, der i stigende grad dominerer de offentlige institutioner, fra vuggestuer til universiteter, og forhindrer intellektuel spændstighed og selvstændig iværksætterlyst. Den regressive, nursende rundkreds-holdning. Det er forbløffende at Henning Bech ikke opdager at han skriver sig ind i denne tendens som jeg går ud fra han ikke uden videre vil føle sig hjemme i. Men den antifeministiske affekt har han til fælles med den. Og den blokerer for at de også rigtige momenter i hans signalement af "modermagt" kan komme ud over de overfladiske registreringer.

For "modermagten" er rigtignok ét af de centrale fortætningspunkter for den modsigelsesfulde, antagonistiske, ja uforsonlige side af kønsforholdet i vores kultur. Det kunne han have gjort til et tema hvis han ikke havde haft et så idiosynkratisk forhold til en psykoanalytisk orienteret socialpsykologi. Men psykoanalyse vil han ikke have med at gøre, simpelthen – her helt på linje med de dominerende erkendelsesteoretiske strømninger inden for kønsforskningen (diskurs- og forhandlingsteori, fx) som han i øvrigt formulerer præcise kritikker af. Et psykoanalytisk perspektiv ville imidlertid heller ikke blot bekræfte hans tolkning af "moder- eller kvindemagten" som noget kvinder udøver og i dag, hvor den kvindedominerede intimitet er truet, klamrer sig til. Det peger derimod på at "moder- eller kvindemagt" også er et spørgsmål om mandlige fantasmer (en dynamisk og ukontrollabel sammenvævning af bevidste og ubevidste fantasier). Jeg vil her eksemplarisk henvise til Ulrike Prokops analyser, udarbejdet i forlængelse af Alfred Lorenzers kritisk teoretiske tolkning af psykoanalysen.

I detaljerede historiske analyser med aktuelle perspektiveringer¹⁾ har Prokop vist hvordan den klassiske borgerlige mandlige selvbevidsthed og kønsidentitet i vores kultur korresponderer med en angst for kvinden, og hvordan denne konstellation resulterer i en subjektiv dynamik der indadtil tager form af en kamp mod de forbudte og truende fantasier (der er desymboliserede og derfor ikke

umiddelbart kan reflekteres), mens den socialt bl.a. har taget form af et "opdragelsesraseri" over for kvinderne, noget der i dag stadig klinger med i de irettesættende beklagelser over feminiseringen af kulturen. Mandligt og kvindeligt konstitueres som en relation der umiddelbart antager en stærkt polariseret karakter hvor de kvindelige livsudkast forvises til intimitetens private område og f.eks. finder en social form i fantasier om "det store par", mens de mandlige livsudkast tenderer mod at være "verdens-udkast" og mandlighed bliver en neurotisk potenseret mandighed, organiseret omkring indre, ambivalente billeder af en omnipotent moderfigur som man på en gang længes efter og frygter.

Denne kønsrelation er en dominans- eller herredømmerelation, og den har sin materielle forudsætning i en ødelæggelse af førborgerlige, *relativt* autonome kvindelige praksis- og offentlighedssammenhænge eller -domæner. At der er tale om en dominansrelation betyder naturligvis ikke at den ikke kan besættes positivt også af kvinder, og heller ikke at mænd ikke kan vantrives med den. Den er blevet reproduceret af mænd og kvinder i fællesskab, og undertrykkelsesbegrebet er givetvis for endimensionalt til at fange dynamikken i denne relation.

Denne samfundsmæssigt konstituerede, subjektivt dynamiske konstellation bliver som tendens strukturelt dominerende i *hele* det borgerlige samfund, ikke blot i borgerskabet. Den er selvfølgelig ikke identisk over århundreder eller i forskellige sociale klasser. Men den reproduceres i en længere historisk periode gennem en kulturel opbygning og trading af relativt stabile sociale kønsidentiteter der dog var kendetegnet af en indre – mere eller mindre latent – selvdestruktiv dynamik. For over 100 år siden blev denne (selv-)destruktive dynamik i stigende grad manifest, det samfundsmæssige kønsforhold blev et kulturelt og politisk kamptema. Det borgerlige kønsforholds krise er psykoanalysens fødselstime. Men det er først for alvor med feminismens fremkomst i det kulturelle opbrud efter 2. verdenskrig at dette forhold anfægtes som et *samfundsmæssigt dominansforhold*. Opbruddet i kønsforholdet, anfægtelsen af de stabile – fastfrosne – kønsidentitetsmodeller har haft karakter af en befrielse for så vidt som det har åbnet for at kønsforholdet, mænds og kvinders forhold til køn og seksualitet, har kunnet gestalte sig mindre angstpræget. Det er med rette blevet kaldt en kulturrevolution.

Men et sådan opbrud frisætter samtidig også et

angstpotentiale, skam- og skyldfølelser, der for den enkelte er svære at håndtere. For den subjektive dynamik i det polariserede borgerlige kønsforhold falder ikke væk af sig selv i den "efterborgerlige" kultur. Den blotlægges og eksponeres tvært imod – hvad der både giver mulighed for en civiliserende bearbejdning og kan udløse et forstærket forsvar, på én gang aggressivt og selvdestruktivt – sådan som f.eks. Houellebecq viser det i sine omstridte tekster. Hvordan den enkelte kan håndtere dette, er i meget høj grad afhængig af den kultur som dette "arbejde" med kønnet og seksualiteten er indlejret i. I det kulturelle klima fra 1980'erne og fremefter, markant accentueret efter årtusindskiftet, med dets toneangivende miks af kulturindustriel liberalisme (som man måske kan betegne som en nihilistisk hedonisme) og stærkt autoritære og nykonservative holdninger er betingelserne herfor ikke specielt gunstige, for nu at sige det forsigtigt. Det er snarere et kulturelt klima der beforder *restaurative* tendenser. Politisk er det åbenlyst, men det gælder også for det samfundsmæssige kønsforhold. Et omdrejningspunkt heri er: antifeminisme.

Det er nærliggende at læse Henning Bechs tolkning af "pædoofilpanikken" i forhold til en sådan kulturel kontekst. Gør man det, fremtræder den i et paradoksalt lys. Han kredser om noget centralt (forholdet mellem seksualitet og intimitet), men tildækker i sit angivelige tabubrud (afsløring af modermagten) det reelle samfundsmæssige og subjektive konfliktstof i det aktuelle kønsforhold. I hans analyse er det kvindernes forsøg på at fastholde deres modermagt samtidig med at de trænger ind på flere og flere af mændenes domæner, der er den skjulte drivkraft bag den dæmonisering af mandlig seksualitet (og af mænd) som han læser "pædoofilpanikken" som et udtryk for. Det er en antifeministisk figur.

Det er ikke sådan at Bech kun kritiserer den moderne kvindelighed og slet ikke kritiserer den moderne seksuelt (over-)potenserede mandighed hvad enten den nu har form af en tvangsmæssig "heteroseksualitet" eller "homoseksualitet". Det gør han skam i høj grad. Ja, det er hans projekt definitivt at lægge den bag sig, hvad jeg vender tilbage til nedenfor. Men han læser den entydigt som en reaktion på "kvindernes fremtrængen", eller "indtrængen" som han også siger. "Det er næppe muligt at overdrive radikaliteten af de forandringer der (...) bringes i stand gennem kvinders fremtrængen". Eller: "(...) ændringer i kønsforholdet (skete) ikke mindst i forbindelse med kvinders

'indtrængen' på de områder der tidligere gik for at være mænds; og dermed kom problematikken om modsætninger mellem mænd og kvinder i fokus. Og mere radikalt: Kønnet fremstod overhovedet som noget der skulle anskues og vurderes ud fra *forholdet* mellem de to køn." Polariseringen i det samfundsmæssige kønsforhold, ja overhovedet det at mandlighed og kvindelighed konstitueres i en relation til hinanden, er en effekt af kvindernes indtrængen på mændenes områder og generelle fremtrængen i samfundet. Kønsforholdet som en magtkamp, ja en "kønskamp", er ikke relateret til et historisk dominansforhold kendetegnet ved et mandligt hegemoni i den form jeg skitserede ovenfor, og som Beck nok vil betragte som udtryk for en traditionel og kedsommelig feministisk analysefigur, som udgår fra kvinderne. Tydeligere end i en sådan "omvending til det modsatte", vil jeg derimod sige, kan man næppe forestille sig et udtryk for det kulturelle fantasme om den omnipotente moder. Det er et tegn på at det borgerlige kønsforhold i sin subjektive dynamik lever i værste velgående. Herfra går der nogle andre linjer til diskussionerne om voldtægt, pædofili m.v. end den linje Bech ridser op.

(IKKE) AT VILLE VÆRE SIT KØN

Når Henning Bech ikke interesserer sig for sådanne former for (psyko-)analyse hænger det formodentlig sammen med at hans egen ønskeforestilling eller utopi om kønsforholdet peger i en helt anden retning. Det udfoldes i bogens sidste kapitler. I et psykoanalytisk perspektiv tænkes kønsforholdet som et *spændingsforhold mellem kønnene*. Det indebærer ikke nødvendigvis (men nok i nogle former for psykoanalyse) en ide om essentielle former for mandlighed og kvindelighed som det ellers ofte antages. Mandligt og kvindeligt kan i dette perspektiv ikke *løses* fuldstændigt fra hinanden. Men det betyder ikke at mandligt og kvindeligt ikke kan *forsones* i frie kulturelle relationer som i øvrigt også vil adskille sig væsentligt fra den neurotiske seksualisering af de fleste livsforhold der er så karakteristisk for vores kultur i dag. Der er – med et begreb fra Adorno – et moment af ikke-identitet mellem mandligt og kvindeligt, det er overhovedet forudsætningen og den dynamiske drivkraft i det relationelle. Men det relationelle behøver ikke antage karakter af polarisering eller dikotomi.

Anderledes hos Bech. For ham er der en ubrudt linje mellem et "dikotomi- og hierarkiperspektiv" og et "relationsperspektiv". Det sidste er blot den

”bredere” kategori. Det fremstår ganske ubegrundet, ganske enkelt som en forudsætning han opererer med. Derfor har han også en anden vision som han ser bane sig vej i det senmoderne samfund. Det er et konstitutivt træk ved moderne samfund, siger han, meget rigtigt, at de er ”kønsproblematiserede”. De har åbnet for kønnes ”fri bevægelighed” selv om der stadig er stærke barrierer herimod. Hans begreb for denne kønnes (potentielle) fri bevægelighed er *kønsspil* – et begreb der betegner en historisk ny formation, og som sættes over for tidligere formationers ”kønskamp”. Kønskamp er en uomgængelig effekt af kønnes konstituering som kønsforhold. Gennem kønsspil begynder de at befri sig herfra. Centrum i denne analyse er en ide om at kønnet gennem en dobbelt frisættelse bliver et rent *kulturelt* køn: ”Det kulturelle køn sættes (..) ikke blot fri fra dets præmoderne sammenfiltring med det sociale køn, men også fra dets moderne forbindelse til det reaktive, seksualitetsbaserede køn”.

Kønsspil er et begreb der er intimt forbundet med iscenesættelsen af seksualitet i det moderne storbylivs og den ekspanderende kulturindustri regi, og det trækker på Bechs tidligere store analyser. Her i bogen udgør det nærmest en slags forspil til de afsluttende ”fænomenologiske skitser”: ”Eksisterende køn”. Her går Bech nye veje og et afgørende skridt videre idet han spiller Heideggers eksistensanalyse ind i kønsdiskussionen. Det er en kompleks diskussion, ikke ganske let at rede ud. Jeg prøver at fastholde nogle omdrejningspunkter. Vi er altid allerede *kastet* som noget i verden, hedder det med Heideggers særegne sprog. Vi er kastet som mænd eller kvinder. Det er et vilkår. Men, og det er her en central pointe, det at-være-i-færd-med noget er grundlæggende ukønnet: at bære, at læse, at køre, at gå – det er i sig selv ukønnede aktiviteter. ”Pointen er at kønnet ikke gennemsyrrer alle eksistensdimensioner.” I dette ”perspektiv ’indefra’, ”fra eksistensen selv” er vi altså – lykkeligt? – fri af kønnet. Men vi er altså også fundamentalt kastet som køn og – på det senmoderne samfunds vilkår – som *problematiseret* køn. Vi forefinder os i verden som køn, det kan vi ikke gøre noget ved: ”At forefinde sig som kastet i køn er – som al kastethed – for så vidt en skandale; det er tilfældigt, meningsløst, vilkårligt, kontingent, brutalt faktisk – og uomgængeligt.” I de lange skygger fra Heideggers fundamentalontologiske døds metafysik (”angsten, tilintegørelsen, døden er eksistensen iboende”) fremtræder kønnet – det at vi er mænd eller kvinder – således i et

negativt og, kan man vel tillade sig at sige, pinefuldt skær. I modsætning til de enkle, angiveligt ukønnede aktiviteter der hos Bech – anderledes end hos Heidegger hvor de har ”uegentlighedens” karakter – fremtræder i et positivt, forsonligt skær: noget vi bare gør.

I forlængelse af denne modstilling udkaster Henning Bech så, sådan som jeg læser ham, en paradoksalt utopi – en ønskeforestilling der læses ud af hans særlige kulturelle tidsdiagnose. Den senmoderne problematisering af kønnet åbner nemlig for at vi i vores uomgængelige kastethed som køn alligevel kan slippe fri af denne kastetheds grundlæggende ”skandaløse” og ”brutale” karakter sådan at vi bare kan være køn ligesom vi bare går og læser. Enhver af os kan afgøre ”hvortvidt og hvordan jeg kaster som køn”. Der er to yderpoler: at ville være sit køn og ikke at ville være sit køn – med forskellige mulige mellempositioner. Når man principielt i frihed kaster sig som køn, kaster man sig ”videre ud i en interesseret relation til ’sit’ køn”. Resultatet er ”kønnede *interessefællesskaber*. Dvs. former for samvær og interaktion hvor kvinder interesserer sig for hvad kvinder kan og kan med hinanden, og hvor mænd interesserer sig for hvad mænd kan og kan med hinanden.” Den interesse der her er tale om, har karakter af en *ren interesse* der (selv om det empirisk endnu kun er en tendens) ”i stigende grad har mulighed for, og er henvist til, at rekonstituere sig uden henvisning til natur, tidlig barndom, alle tider eller det modsatte”. Historieløst, kunne man også sige. Den rene interesse er et spørgsmål om *smag* eller præference, ikke andet. ”Ren” er interessen fordi den ikke har nogen grund og derfor heller ikke har eller søger nogen begrundelse eller legitimation. Den er der bare som noget man vil eller ikke vil, kan forfølge eller ikke forfølge. Kønnene er altså på vej til, mener Bech, ”at konstituere sig uden om det binære, ja til slet ikke at definere sig i forhold til hinanden som det ’andet’ køn”. Endelig kan man altså som mand eller kvinde være sig selv, i fred for hinanden – frisat fra den ”etnocentriske” forestilling om ”kønnethed som noget der skulle anskues og vurderes ud fra *forholdet* mellem de to køn”.

Med ideen om den rene (køns-)interesse overskrides også kønsspillet som analysefigur. Hvor ”kønsspillet” stadig refererer til ”sammenfletninger af individuel lyst og overindividuelle lystlogikker knyttet til byens og telebyens rum”, og dermed stadig må siges at være skrevet ind i en samfundsmæssighed, dér er der nu tale om den rene

mands- eller kvindeinteressens "interesserehed i sig selv". Det kalder Henning Bech en "afdramatisering af køn". Det må man sige. Køn er noget man bare gør – ligesom man bare går og læser. De kønnede aktiviteter antager således – tendentielt og i hvert fald som mulighed – samme karakter som de "ukønnede aktiviteter". Kønnets og seksualitetens skandaløse dynamiske spændingsfuldhed fordamper. Men det betyder vel også at *begær* – i hvert fald i den forstand vi kender det i dag – falder væk som irrelevant, bliver noget sekundært i forhold til at "kaste sig" som mand eller kvinde. Begær har altid – også – en (konstitutions)historie, begæret danner sig i relation til noget ikke-identisk. "Interessereheden i sig selv", derimod, der bare *er* der som en effekt af at man nu engang er kastet som mand eller kvinde, er ren identitetslogik.

Henning Bechs konstruktion har karakter af en teoretisk spekulation. Det er bestemt ikke illegitimt, men det er nyttigt at gøre sig klart at det er det der er tale om. Det er ikke tilfældigt at den er relateret til en fænomenologisk tilgang der orienterer sig efter Heidegger. Havde Bech valgt f.eks. Merleau-Ponty hvad han eksplicit *ikke* gør med den uigennemskuelige begrundelse at han i forhold til Merleau-Ponty altid efterlades "med en usikkerhed om hvorvidt hans specificeringer af væren-i-verden- (fx kropsliggørelse, vane, interverden) ikke reelt slår dét fra hinanden som de intenderer at holde sammen i en helhed", havde denne konstruktion næppe været mulig. For slet ikke at tale om hvordan det ville se ud hvis han havde taget en psykoanalytisk tilgang alvorligt. Hvad der havde været nærliggende når han nu henviser positivt til Adorno. Så ville han nemlig ikke i sine analyser af køn og seksualitet have kunnet se bort fra den subjektive *oplevelseskvalitet* der ikke adlyder hans konstruerede rene (køns-)interessens identitetslogik.

Henning Bech forstår selv sin konstruktion som en tabunedbrydende frilæggelse af en faktisk tendens i senmoderniteten. Han præsenterer nu ikke meget empirisk belæg for den. En slags indikation er den relativt afslappede holdning til pornografi herhjemme som han mener at kunne konstatere i en diskussion hvor kritiske tilgange til pornindustrien i øvrigt nærmest pr. definition tilskrives restaurativ (feministisk) karakter. Og så TV-programmet "Brunst" som vies en lille analyse hvor dets indskrivning i kulturindustrien (i Adornos forstand) med dens seksualiseringer af stort set alle kulturelle fænomener end ikke tematiseres.

Det forekommer ikke særlig overbevisende. Faktisk kunne Bech have fundet et vist umiddelbart belæg for sin tese om "afdramatiseringen" af kønnet i den internationale seksologiforskning. Således har Volkmar Sigusch fremlagt en empirisk begrundet tese om at seksualiteten faktisk synes at undergå markante forandringer i relation til tendenserne til en opløsning af intimiteten i det efter-borgerlige samfund. Han konstaterer en stigende kropsnarcissisme, en "venden sig mod sig selv" og en slappelse eller løsnelse af begæret mod "den anden". Som fænomen peger det i retning af Bechs ide om den rene kønsinteresse, men det er selvfølgelig en væsentlig forskel at den umiddelbart er løst fra det seksuelle.

Læser man Siguschs iagttagelser i et psykoanalytisk perspektiv, er det nærliggende at tolke i hvert fald en side af denne slappelse af begæret mod den anden som en forsvarsreaktion mod en dybtliggende angst for en ødelæggelse af selve seksualiteten eller begæret, en angst der, som jeg har været inde på ovenfor, er relateret til den ufri og antagonistiske konstituering af kønsidentiteten i den borgerlige kultur, og som netop sættes fri i det efter-borgerlige samfund og dets "problemativering af kønnet" og de overleverede kønsidentiteter. Hvor disse identiteter falder væk som noget relativt givet, træder seksualitetens konfliktfyldthed også frem og bliver på en ny måde et individuelt problem. Men konfliktfyldt – og dermed også noget der ikke er underlagt ens *kontrol* – må forholdet til det seksuelle ikke være i den kulturindustrielt formidlede hedonistiske verden. Det skal helst være som det tilsyneladende er i "Brunst" – bare udtryk for en "seksualiseret lyst", et spil. Om der måske også kunne være tale om en seksualiserende "åbenheds-maske", der f.eks. tildækker skamfølelser ved at agere en skamløshed, kan end ikke stilles som et spørgsmål. Keep cool.

Med disse kritiske kommentarer vil jeg ikke afskrive Henning Bechs fænomenologiske kønsfortælling som uinteressant. Bech er i flere henseender en seismograf, og begrebet om den rene kønsinteresse refererer utvivlsomt til noget symptomatisk i vores tid, sådan som også min henvisning til Siguschs iagttagelser understreger. Forestillingen om kønnets løsnelse fra dets sociale og seksuelle dimensioner er heller ikke bare noget Bech har tænkt sig (til). Den korresponderer også med bestemte sider af postmoderne fremstillinger af kønsforholdet i kunsten, f.eks. Peter Langdals nytolkning af Hedda Gabler i "Hedda" (på Betty Nansen). Her kan en kulturkritisk analyse tage

fat. Men den må også omfatte ideen om det rent kulturelle køn. Som *teoretisk figur* er den, vil jeg mene, snarere en effekt af en selvstændiggjort kulturanalyse der har mistet blikket for at dens genstand er samfundsmæssigt formidlet og netop ikke "ren" kultur. At en sådan forskydning i det teoretiske – som Bech jo mildest talt ikke er ene om – givetvis relaterer sig til reelle ændringer i relationen mellem kultur og samfund, gør det kun yderligere interessant at inddrage den i en kulturkritisk diskussion. Tankevækkende er det unægtelig at Bechs "tabunedbrydende" bog af kritikken generelt, trods indvendinger og også irritationer, er blevet meget imødekommende læst – fra Jytte Larsen (i *Forum for køn og kultur*) der betragter hans læsninger som "lydhøre og fordomsfri" til Claes Kastholm Hansen (i *Berlingske Tidende*) der mener at denne "fremragende" bog "bør være pligtlæsning for alle samfundsenge-rede borgere".

Mænd og kvinder, mandlighed og kvindelighed: Hvad bliver der tilbage hvis vi skrotter disse gamle ord og begreber? Sådan spurgte Henning Bech indledningsvis. Ikke noget særligt, viser det sig. En interesserethed i sig selv. Men når man opløser *kønsforholdet* som udtryk for en forældet etnocentrisme, sådan som Bech eksplicit gør sig til talsmand for, falder kønsforskningen vel sådan set også væk. Den mister sin specifikke genstand og synes at opløse sig i en generel kultursociologi. Det er i det perspektiv jeg kalder *Kvinder og mænd* et "afsluttende (u-)videnskabeligt efter-skrift". Videnskabeligt er det, for så vidt som argumentationen langt hen følger de kriterier for "videnskabelige fortællinger" som Henning Bech opstiller indledningsvis. Uvidenskabeligt er det, i min læsning, fordi det der viser sig at være den organiserende kritikfigur, vidtgående har karakter af en iscenesættelse af en (tendentios) fantasi.

Kritik?

Jeg stillede indledningsvis spørgsmålet: Er *Kvinder og mænd* en kritisk bog? – og vil nu afslutningsvis vende tilbage til det. Mange forståelses-former ("fortællinger") og også adskillige navngivne, prominente deltagere i den akademiske diskussion om kønsforholdet analyseres (ind imellem) skarpsindigt og får drøje hug. Så kritisk – ja. Men hvordan ser det ud hvis vi forholder os til et *begreb* om kritik? Nu er der jo ikke ét begreb om kritik. Men Henning Bech sætter selv en bestemt standard idet han for *sit* begreb om "kritisk refleksion" primært henviser til klassisk kritisk

teori, først og fremmest Adorno. Men det er nu en speciel Adorno der her toner frem. Forenklet sagt oversætter Bech Adornos kritikbegreb til et sæt "forsigtighedsregler" (fornuftige nok), kritisk selv-refleksion plus friheden til (teoretisk) spekulation, det sidste ud fra den rigtige iagttagelse at kritisk analyse hos Adorno er relateret til en åbning mod de uindløste muligheder og afviser at indordne sig under traditionelle videnskabelighedskriterier der bandlyser fantasi fra den teoretiske refleksion. Men kritik er hos Adorno dog mere end dette. Jeg vil fremhæve to ting. For det første: Kritisk bliver en analyse først ved at vise hvordan kulturelle fænomener er samfundsmæssigt formidlet ind i deres inderste kerne. At de er samfundsmæssigt formidlede betyder ikke at de er (restløst) samfundsmæssigt *bestemt*. Derfor arbejder Adorno også – med psykoanalysen som inspiration – med et begreb om subjektivitet der hverken kan indordnes under et kultur- eller samfundsbegreb. Kultur og samfund, individ og samfund, subjektivitet og kultur går netop ikke op i hinanden. Det viser hen til det andet forhold: Kritisk analyse er forpligtet på et begreb om det "ikke-identiske". Kritik satser konsekvent på at opløse identitetslogiske konstruktioner hvad enten det nu er i form af teoretiske abstraktioner eller samfundsmæssige "real-abstraktioner". En grundmodel for ideen om det ikke-identiske er hos Adorno i øvrigt kønsforholdet. Set i dette perspektiv vil jeg betegne Henning Bechs arbejde som post-kritisk. Han har selvfølgelig ret til at tilrettelægge sig en Adorno efter sin smag. Men hvad er en Adorno uden samfundskritik og subjektivitetsteori? Heidegger!

I 1994 udgav James Finn Garner sine "politiske korrekte godnathistorier". I "De tre små grise" er det de feministiske grise der har overtaget, og det går helt galt for ulvene. Men forfatteren følger beroligende til: "Bemærk venligst: Ulven i denne historie var en metaforisk konstruktion. Ingen virkelige ulve kom til skade under skrivningen af historien." I *Kvinder og mænd* er det så feminismen og også mødre og kvinder der er ilde ude. Men også her beroliger forfatteren: "Kvindefjendsk' er analysen under ingen omstændigheder."

Ingen virkelige mænd og kvinder kom til skade under skrivningen af denne fortælling.

Note:

1. Jeg vil her blot henvise til to arbejder: *Die Illusion vom Grossen Paar*, Bd 1-2 (Frankfurt/M: Fischer 1991) og *Die Angst vor der Frau im Zeitalter der Intimität* i: Busch m. fl. udg.: *Sprache, Sinn und Unbewusstes* (Tübingen: edition diskord 2003).